

Податкові спори – 2021

№03, 27 січня 2022

Андрій Ілюк,
радник, керівник практики вирішення спорів та банкрутства, медіатор
TEFFI Law Firm

Вічно можна споглядати три речі: як горить вогонь, як тече вода і як змінюється судова практика.

У поєднанні з мінливим податковим законодавством відповідна змінність судової практики створює вибуховий коктейль – передбачуваність наближається до нуля, цікавість – до максимуму.

Завершує цей мікс фіскальна функція податкової служби та її залежність від політичного фону.

З огляду на це, ані бізнесу, ані адвокатам не доводиться сумувати. Адже податкова працює завжди, але не завжди з дотриманням законодавства. А тому результати її перевірок майже в кожному випадку підлягають "перевірці" в судовому порядку.

Що маємо в результаті? Багату й мінливу судову практику з податкових питань. Тож розглянемо цікаві судові позиції за минулий рік.

Трохи статистики

Перед оглядом безпосередньо практики подивимось на наявну статистику судових справ із податковою.

Протягом 11 місяців 2021 року суди розглянули 22,4 тис. справ на суму 101,9 млрд грн, із них:

- на користь органів ДПС – 15,1 тис. справ (у т. ч. немайнові спори) на суму 76,8 млрд грн, що становить 67,4 % від кількості та 75,4 % від суми розглянутих судами справ;
- на користь платників податків – 7,3 тис. справ на 25,1 млрд грн (або 32,6 % від кількості та 24,6 % від суми розглянутих справ).

Із загальної кількості справ, які в січні – листопаді 2021 року перебували (перебувають) на розгляді в судах різних інстанцій, одну з ключових категорій становили справи за позовами платників податків до органів ДПС про визнання недійсними/нечинними податкових повідомлень-рішень – 25,8 тис. справ на суму 245 млрд гривень.

Розглянуто 6,7 тис. справ на загальну суму 68,5 млрд грн, із них на користь органів ДПС – 4,1 тис. справ на 51,5 млрд грн (або 61,2 % від кількості розглянутих судами справ цієї категорії та 75,2 % від їх суми).

Відповідна статистика свідчить, що за результатами перевірок податківці мали намір збільшити бюджетні надходження на 17 млрд грн. Інакше кажучи, витягнути ці гроші з бізнесу без наявних на те правових підстав.

Іще раз – 17 млрд грн. Це сума коштів, які бізнес змушений був захищати в судовому порядку та успішно захистив.

Судова практика 2021-го

Про що: Обґрунтованість адміністративного арешту.

Де шукати: постанова Верховного Суду від 23.04.2021 р. у справі № 808/1031/17.

Виклад позиції: не показавши під час перевірки службове посвідчення посадової особи контролюючого органу платникові податків, а також його посадовим (службовим) особам, уповноваженому представнику чи особам, які фактично проводять розрахункові операції, посадові (службові) особи контролюючого органу, зазначені в направленні на проведення експертизи, не мають права на документальну виїзну або фактичну перевірку, навіть за умови наявності у них довідки про належність до посадових осіб податкових органів. У такому разі адміністративний арешт – необґрунтований.

Таким чином, суд однозначно зазначив, що наявність посвідчення посадової особи податкової служби та його пред'явлення представникам платника податків є обов'язковою умовою допуску до перевірки.

Про що: Презумпція правомірності рішень платника податків.

Де шукати: постанова Верховного Суду від 10.02.2021 р. у справі № 380/671/20.

Виклад позиції: презумпція правомірності рішень платника податків застосовується також до вирішення ситуацій, у яких конфліктують інтереси платника податків і контролюючого органу, а норми податкового права, що регулюють такі правовідносини, прямо чи внаслідок їх тлумачення та в сукупності не є однозначними та допускають множинне трактування їхніх прав та обов'язків, унаслідок якого можливе вирішення справи як на користь платника податків, так і не на користь останнього.

Верховний Суд підтвердив принцип презумпції правомірності рішень платників податків у податковому законодавстві та його практичне застосування у суперечливих справах.

Про що: Перевірка контрагента як підстава реальності операції.

Де шукати: постанова Верховного Суду від 20.05.2021 р. у справі № 826/16627/18.

Виклад позиції: у разі нез'ясування платником податків наявності повноважень у представника контрагента щодо укладення угоди, у здійсненні господарської операції та оформленні первинних документів, така поведінка може свідчити про наявність умислу на безпідставне одержання податкової вигоди і тягнути за собою ризик настання негативних наслідків для такого платника, зокрема – неврахування для цілей податкового обліку господарських операцій, підтверджених документами, оформленими з порушенням приписів чинного законодавства.

Такий висновок Верховного Суду ігнорує принцип індивідуальної відповідальності платника податків. Такий підхід до податкового законодавства покладає на платника податків додатковий обов'язок перевіряти свого контрагента і проявляти належну обачність під час провадження господарської діяльності. При цьому дискусійним залишається питання щодо меж таких перевірок – як далеко потрібно зайти в такій процедурі, аби суд визнав її достатньою.

Про що: Порушення порядку проведення перевірки має значення.

Де шукати: постанова Верховного Суду від 27.05.2021 р. у справі № 640/19902/18.

Виклад позиції: незалежно від прийнятого платником податків рішення про допуск (недопуск) посадових осіб до перевірки, оскаржуючи надалі наслідки проведеної контролюючим органом перевірки у вигляді податкових повідомлень-рішень та інших рішень, платник податків не позбавлений можливості посилатись на порушення контролюючим органом вимог законодавства щодо проведення такої перевірки, якщо вважає, що вони зумовлюють протиправність таких податкових повідомлень-рішень. При цьому таким підставам позову, за їх наявності, суди повинні надавати правову оцінку в першу чергу, а в разі якщо їх не визнав суд такими, що тягнуть протиправність рішень, прийнятих за наслідками такої перевірки, – переходити до перевірки підстав позову щодо наявності порушень податкового та/або іншого законодавства.

Було: допуск до перевірки позбавляє платника податків права посилатись на її незаконність.

Стало: суд має встановлювати наявність порушень вимог законодавства щодо проведення перевірки та їх вплив на законність результатів такої перевірки.

Така зміна судового підходу є позитивною і дасть змогу підвищити ефективність захисту прав і законних інтересів добросовісних платників податків.

Що далі?

Прогнозування тенденцій судової практики є неможливим. Дещо краще із прогнозуванням конкретної справи, але й тут потрібно бути готовим до захисту своєї позиції в усіх трьох інстанціях. Адже наявність сталої позиції Верховного Суду не гарантує прогнозованості в суді першої інстанції. Ось такий судовий парадокс податкових спорів (хоча й не тільки податкових).

Тому під час підготовки до судового протистояння з податковою рекомендую зосередити свої зусилля на:

- формуванні доказової бази;
- визначенні цінності аргументів та їх зазначення відповідно до такої цінності;
- структуруванні та дизайні процесуальних документів.

Замість підсумку

Для належного захисту своїх прав завжди необхідно стежити за актуальною судовою практикою. Адже суд – це той самий останній аргумент (а в наших реаліях ще й єдиний ефективний інструмент) у спорах із податковою службою.

І хоча статистика судових спорів показує, що податкова доволі часто отримує перемогу, належна підготовка до судового процесу та формування якісної доказової бази значно збільшують шанси на перемогу й належний захист законних інтересів платників податків.

© ТОВ "ІАЦ "ЛІГА", ТОВ "ЛІГА ЗАКОН", 2022

У разі цитування або іншого використання матеріалів, розміщених у цьому продукті ЛІГА:ЗАКОН, посилання на ЛІГА:ЗАКОН обов'язкове. Повне або часткове відтворення чи тиражування будь-яким способом цих матеріалів без письмового дозволу ТОВ "ЛІГА ЗАКОН" заборонено.

© ТОВ "Інформаційно-аналітичний центр "ЛІГА", 2022

© ТОВ "ЛІГА ЗАКОН", 2022